

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sociologiska institutionen

Att leva på andras villkor

Hur bostadslösa skapar status

Examensarbete för kandidat i sociologi 15 hp

Andreas Johansson

Gustaf Nilsson

Handledare: Christel Backman

Juni, 2009

Abstract

Titel: Att leva på andras villkor. Hur bostadslösa skapar status.

Författare: Andreas Johansson & Gustaf Nilsson

Handledare: Christel Backman

Examinator: Anna-Karin Kollind

Typ arbete: Examensarbete för kandidat i sociologi 15 hp

Tidpunkt: Vårterminen 2009

Antal tecken inkl. blanksteg: 57 298

Syfte och frågeställningar: Syftet med vår studie är att undersöka hur personer med erfarenhet av bostadslöshet resonerar kring subjektiv status bland annat i relation till deras erfarenhet av den sekundära bostadsmarknaden. Vår frågeställning för att besvara detta är: Hur skapar personer med erfarenhet av att tillhöra lågstatuskategorin bostadslösa subjektiv status i sina berättelser om bland annat boende?

Metod och material: Vi har genomfört en kvalitativ studie där vi med hjälp av en narrativ analys har undersökt våra intervjupersoners beskrivningar av status främst i relation till deras boende. Studien bygger på fem intervjuer av personer med erfarenhet av bostadslöshet.

Huvudresultat: Vi har i vår studie identifierat tre olika begrepp som vi anser vara användbara för att beskriva hur bostadslösa skapar status. De här begreppen är statusförhandling, statuskrock och statusbalans. I vår analys har vi visat hur de här begreppen samverkar samt hur de går att använda exempelvis för att förklara ett centralt tema i våra intervjuer, nämligen självständighet. Jämfört med tidigare forskning om bostadslösa har vi fångat hur de bostadslösa i berättelser om deras liv skapar status.

Nyckelord: bostadslösa, subjektiv status, narrativ

KÄLLFÖRTECKNING

1 INLEDNING	1
1.1 Bakgrund och problemformulering	1
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställning	2
1.4 Disposition	2
2 TIDIGARE FORSKNING	2
2.1 Cecilia Löfstrand: Boendetrappor och bostadslöshetskarriärer	3
2.2 Catharina Thörn: Kvinnans plats(er)	3
2.3 Syntes	4
3 TEORI	4
3.1 Narrativ identitet	4
3.1.1 Ontologiska narrativ	5
3.1.2 Offentliga narrativ och metanarrativ	5
3.1.3 Konceptuell narrativitet	6
3.1.4 Tillämpning	6
3.2 Status	7
4 METOD	7
4.1 Metodansats	7
4.2 Urval	8
4.3 Genomförande	8
4.4 Analysmetod	9
4.5 Etiska överväganden	10
4.6 Kritiska reflektioner	10
5 ANALYS	11
5.1 Statusförhandling	11
5.2 Statuskrock	13
5.3 Statusbalans	16
5.4 Självständighet	19
6 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	20
BILAGA 1: INTERVJUGUIDE	23
LITTERATURLISTA	24
Böcker	24
Internetkällor	24
POPULÄRVETENSKAPLIG FRAMSTÄLLNING	25

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund och problemformulering

Vi människor är väldigt känsliga för hur andra människor ser på oss eftersom andras uppfattning om oss själva påverkar vår självbild och hur vi agerar (Rothman 2002: 114-115). De här subjektiva utvärderingarna som andra gör är vad vi definierar som objektiv status (ibid.). Vår självbild inkluderar många olika dimensioner men den mest omtalade är enligt Rothman självkänsla. Det finns enligt de flesta undersökningarna ett positivt samband mellan en persons placering i den sociala ordningen och självkänsla, där de fattiga har den minst positiva uppfattningen av sig själva (Rothman 2002: 132). Att vara utan bostad tror vi kan försvåra en resa upp i statushierarkier samt göra att eventuella problem som står utanför boendet blir väldigt svåra att ta itu med. Vi menar också att utan ett boende som fundament, så riskerar en redan utsatt persons självbild i förlängningen att försämrans och bidra ytterligare till problemet med låg självkänsla och därmed låg subjektiv status.

Vi har valt att fokusera vår studie på Göteborg, där vi har fått uppfattningen att det är väldigt svårt att få tag på en bostad och vi har även sett försäljare av den lokala tidningen för bostadslösa (Faktum) utspridda i staden. Bostadslösheten i Göteborg har ökat mellan 1999 och 2005 (Socialstyrelsen 2006), vilket tyder på att det är ett växande problem. De boenden som erbjuds av kommuner eller frivilligorganisationer kallas ofta för den sekundära bostadsmarknaden (se t.ex. Lofstrand 2003; Thörn 2004). Den är ofta, som i Göteborgs fall där kommunens boenden drivs av vad som kallas för Altbo, strukturerad som en trappa¹.

Vi intresserar oss mer specifikt för hur personer med erfarenhet av bostadslöshet själva *beskriver* sina upplevelser av de boenden som kommunen och frivilligorganisationerna erbjuder dem. Vi anser dock att det är viktigt att vara öppen för intressanta berättelser som inte är direkt kopplade till boende, som exempelvis berättelser om myndigheter, arbete eller fritid. Tidigare forskning har haft liknande ingångar, men har inte fokuserat på status. Cecilia Lofstrands pilotstudie om boendetrappor (2003) innehåller intervjuer på boendetemat, men hennes analys fokuserar väldigt mycket på hur boendetrappan fungerar och på vilka erfarenheter hennes intervjupersoner har av den. Catharina Thörns avhandling om bostadslösa kvinnor (2004) ligger närmare vår fokus. Hon tar upp kvinnors beskrivningar av erfarenheter i relation till bostadslöshetssituationen. Vi fokuserar också på

¹ Altbos så kallade boendetrappa består av fyra steg; från härbärge till en vanlig lägenhet som ägs av Altbo, där syftet är att genom att sköta sig ta sig upp till sista steget och sedan få en egen lägenhet (se Lofstrand 2003). Altbo avskaffade officiellt sin boendetrappa för två år sedan, men alla delar av den finns fortfarande kvar. Vi har därför valt att i vår studie behandla den som att den fortfarande existerar.

beskrivningar av erfarenheter i relation till bostadslöshetsituationen, men vi inriktar oss mot subjektiv status och begränsar oss inte till kvinnor.

1.2 Syfte

Syftet med vår studie är att undersöka hur personer med erfarenhet av bostadslöshet resonerar kring subjektiv status i relation till deras erfarenhet av den sekundära bostadsmarknaden.

1.3 Frågeställning

Hur skapar personer med erfarenhet av att tillhöra lågstatuskategorin bostadslösa subjektiv status i sina berättelser om bland annat boende?

1.4 Disposition

Efter ett inledande kapitel med bakgrund, problemformulering, syfte och frågeställning följer ett kapitel om tidigare forskning. Vi har fokuserat på två studier om hemlöshet. Den ena är en pilotstudie av boendetrappor som fokuserar på Göteborg och den andra är en avhandling som behandlar diskurser av hemlösa med inriktning på kvinnor. I kapitel 3 så presenterar vi vår teoretiska utgångspunkt, narrativ identitet, och hur vi använder den för att definiera subjektiv status. Kapitel 4 går igenom vår metod, det vill säga vårt urval, hur vi har genomfört studien, vår analysmetod, etiska överväganden och avslutas med kritiska reflektioner. Det femte kapitlet är analysen och där vi går igenom hur vi med hjälp av vår teori klargör hur vi har tolkat materialet. I vårt sjätte och sista kapitel gör vi en sammanfattning av vad vi har kommit fram till och diskuterar intressanta aspekter av vår studie.

2 TIDIGARE FORSKNING

Vi har valt att fokusera på två studier om bostadslöshet, nämligen Lofstrands studie Boendetrappor och bostadslöshetskarriärer (2003) samt Thörns avhandling Kvinnans plats(er) (2004). Lofstrand valde vi eftersom den specifikt handlar om Göteborg samt därför att den ger en bra grund att stå på om man ska förstå problematiken med boendetrappor. Thörns studie är intressant därför att den belyser de bostadslösas bild av sin situation, vilket också vi gör. Hon har ett maktperspektiv och klarlägger vilka bilder som skapas av bostadslösa kvinnor i media och av myndigheter.

2.1 Cecilia Lofstrand: Boendetrappor och bostadslöshetskarriärer

I sin pilotstudie av boendetrappor i Göteborg tar Cecilia Lofstrand (2003) upp boendetrappornas historia, deras syfte och ramar samt bostadslöshets erfarenheter av boendetrapporna. I den framgår, utifrån hennes intervjuer av bostadslösa, att det finns en rad olika uppfattningar om och upplevelser av Altbos och frivilligorganisationernas boendetrappor. Det som hon fann var exempelvis förbud mot husdjur, påtryckningar om att begära skilsmässa, inga boendeanternativ för gifta eller samboende par, ingen tilltro till de sociala myndigheterna, allmänna brister i befintliga boendeformer samt svårigheter att få hjälp ifall man till exempel "bara" har ekonomiska problem (Lofstrand 2003: kap 4). De allmänna brister i boendeformerna som hon nämner gäller främst jour- och korttidsboenden² och till viss del även skyddat boende³. De handlar om att det är svårt att undvika missbruk när man bor tillsammans med andra som missbrukar och att många av rummen eller lägenheterna är väldigt slitna. Det här har lett till att flera gärna undviker dessa typer av boenden bland annat på grund av en upplevelse av att bli ovärdigt behandlad (ibid.).

2.2 Catharina Thörn: Kvinnans plats(er)

I Thörns avhandling, *Kvinnans plats(er) – bilder av hemlöshet* (2004), behandlas diskurser av hemlösa. Hon fokuserar på vilka bilder som skapas av kvinnornas problem samt hur de skall lösas. Hon gör en kritisk ideologianalys av rapporter, verksamheter och kampanjer och belyser med hjälp av intervjuer hur kvinnliga hemlösa uppfattar sin situation samt deras bild av hemlöshet och myndigheter (Thörn 2004: kap 1).

Den officiella diskursen av hemlösa är enligt Thörn motiverad genom antaganden om "de andra" som låser fast personer som redan är marginaliserade i underordnade positioner. Hon klarlägger att vad hemlösa vill ha är en bostad men att problemet med hemlösa har blivit en fråga om individuella problem istället för strukturella (Thörn 2004: kap 4). I sin studie visar hon att en bostad är en förutsättning för ett hem och att hemlöshet således inte är en identitet eller livsstil (Thörn 2004: kap 9).

Hon visar också att beroende på vilket kön man har så behandlas man och bedöms olika och hon menar att hemlösa kvinnor hela tiden måste jobba med sin egen och omgivningens bild

² Första steget i Altbos boendetrappa. Även kallat lågtröskelboende och härbärge (se Lofstrand 2003).

³ Tredje steget i Altbos boendetrappa.

av dem. Hon visar att kvinnorna på olika sätt aktivt bryter mot den negativa bild som hon menar finns av hemlösa kvinnor och att de på så sätt frigör sig från stigmat att vara hemlös kvinna (Thörn 2004: kap 7).

2.3 Syntes

Löfstrand beskriver i detalj hur boendetrappan fungerar och hur den upplevs. Vi tycker att hon på ett bra sätt har klargjort boendetrappans olika former av boende och hur den i praktiken fungerar. Detta har hjälpt oss framför allt under intervjuerna för att förstå vad intervjupersonerna har talat om. Den har även bidragit med en reliabilitetsfaktor till våra intervjusvar då vi kan se att upplevelserna och erfarenheterna av boendena är väldigt lika från hennes studie och vår. Thörn har med sin avhandling bidragit med ett feministiskt perspektiv till debatten om bostadslöshet.

Vi anser att hennes största bidrag för vår studie har varit att hon har påvisat att bostadslöshet bör förklaras utifrån strukturella problem snarare än individuella problem. Det har motiverat vår fokus på boende istället för på eventuella individuella problem. Vi hade tidigare funderat på om vi skulle ha en inriktning på stigmatisering men vi övergav det eftersom vi tycker att Thörn redan har behandlat det på ett bra sätt.

Det nya som vi med vår studie kan bidra med är en narrativt inriktad analys som behandlar berättelser om olika former av boende med fokus på subjektiv status. Vi anser att det är något som saknas i Löfstrands pilotstudie och Thörns avhandling.

3 TEORI

I följande kapitel kommer vi att presentera vår teoretiska utgångspunkt som vi intagit i vår studie. Först presenterar vi vår tolkning av Margaret R. Somers narrativa identitet, utifrån hennes framställning i artikeln *The narrative construction of identity* (1994), för att sedan med hjälp av den definiera subjektiv status. Vi vill även nämna att vi använder ordet narrativ i princip synonymt med ordet berättelse.

3.1 Narrativ identitet

Vi vill till att börja med nämna att vi tycker att den syn på narrativ som vi nu kommer att beskriva på många sätt påminner om diskurstänkandet och att det kan underlätta förståelsen för Somers teori genom att hela tiden relatera till diskurser. Enligt Lars-Christer Hydén (2007: 4-5) finns det många olika inriktningar inom den narrativa forskningen och han identifierar

följande gemensamma utgångspunkter (som vi också till stor del anser stämmer överens med Somers utgångspunkt). Narrativ är instrument för meningsskapande som återfinns överallt och de har en rad olika funktioner (t.ex. identitetsskapande) utöver att bjuda på estetiska upplevelser. Berättelsen och berättandet ses som delar av sociala och kulturella sammanhang och dessa sammanhang har tillsammans med berättelsernas funktioner konsekvenser för hur berättelser organiseras och framförs.

För vår studie, som bygger på intervjuberättelser och fokuserar på skapandet av status i dessa, är en narrativ inriktning intressant främst om vi också fokuserar dess relation till identiteter. Det är exakt vad Somers gör. Hon delar upp narrativitet i fyra dimensioner: ontologiska, offentliga, meta- och konceptuella narrativ. Vi ska nu redogöra för de här fyra dimensionerna.

3.1.1 Ontologiska narrativ

Enligt vår tolkning av Somers förhandlar individer ständigt med de sociala kontexterna samtidigt som de försöker behålla en känsla av sammanhang och samhörighet med sin egen livshistoria. Ontologiska narrativ är det medium som Somers menar att denna process sker genom. Hon definierar ontologiska narrativ som ”de berättelser som sociala aktörer använder för att förstå – sannerligen, för att agera i – sina liv” (vår översättning; Somers 1994: 618). De är, som ordet ontologisk antyder, verkliga (för de sociala aktörerna). De är alltså inte endast representationer av en kaotisk verklighet, som enligt Somers har varit den dominerande synen på narrativ under 1900-talet (Somers 1994: 614). De påverkar individens verklighet och därmed identiteter och handlingar. Individens handlingar skapar i sin tur nya narrativ, nya identiteter och nya handlingar. Hon menar att det är viktigt att betona att livet inte bör ses som en samling enskilda händelser, utan att allt som händer måste sättas i ett sammanhang (Somers 1994: 618).

3.1.2 Offentliga narrativ och metanarrativ

”Offentliga narrativ är de berättelser som är förknippade med kulturella och institutionella formationer större än den enskilda individen” (vår översättning; Somers 1994: 619). Det handlar om de berättelser som en person har att förhålla sig till och som individen kan skapa tillsammans med andra. Skapandet av offentliga narrativ kan handla om en grupp vänner som väljer vilka händelser som har lett fram till deras känsla av gemenskap eller, som i Somers exempel, om media som organiserar och kopplar samman händelser för att skapa en dominerande förklaring för en viss incident (Somers 1994: 619). Det kan alltså vara narrativ som lika gärna handlar om familj och vänner som om media och större företag. Vidare

handlar de offentliga narrativen om mer eller mindre erkända redogörelser. Förutom ovan nämnda exempel kan de också uttrycka var någon ”hör hemma” i en hierarki, vilket vi också nämner i avsnittet om status.

Metanarrativ är ännu större berättelser och består, enligt vår tolkning, av ett antal offentliga narrativ (som i sin tur består av ontologiska narrativ). Bland de exempel Somers ger finns framsteg, industrialisering, kapitalism–kommunism och individ–samhälle.

3.1.3 Konceptuell narrativitet

Konceptuella narrativ är de berättelser vi som forskare skapar (Somers 1994: 620). Det är våra koncept och förklaringar. Konceptuell narrativitet handlar om en ny rotmetafor som Somers vill införa i samhällsvetenskaperna. Denna rotmetafor bygger på de tre andra dimensionerna av narrativitet. Vi tolkar det som att de tre första dimensionerna kan jämföras med konceptet micro, meso och macro och att den fjärde dimensionen, konceptuell narrativitet, blir den dimension som abstraherar de tre andra för att skapa den ovan nämnda rotmetaforen. Konceptuell narrativitet består av två centrala komponenter: narrativ identitet och relationsomgivning. Vi anser att den förstnämnda är mest relevant för vår studie och tar därför endast upp den.

Narrativ identitet består enligt Somers av processer och relationer, vilket innebär att aktören placeras i relationer och berättelser som förändras över både tid och rum. Det är inom dessa processer och relationer som hon menar att identiteten formas (Somers 1994: 624). Somers menar vidare att social handling endast går att förstå utifrån den kontext som individen befinner sig i. Narrativ identitet fokuserar därför på de berättelser som utgör och skapar individens identitet samt de strukturella och kulturella relationer inom vilken individen befinner sig. Vi tolkar det som att hon menar att identiteten formas genom att sociala aktörer förhåller sig till olika offentliga narrativ, som därmed blir ontologiska narrativ, och att hon menar att det här sker i ett socialt sammanhang.

3.1.4 Tillämpning

I vår analys kommer vi främst att behandla ontologiska narrativ eftersom vi fokuserar hur våra intervjupersoner pratar om sina egna erfarenheter. Vi är alltså intresserade av hur våra intervjupersoner använder sig av ontologiska narrativ i deras berättelser om sina livserfarenheter. Ibland kommer vi också att relatera dessa narrativ till offentliga narrativ, för att tydligare försöka föra in ett socialt sammanhang. När vi i analysen använder ordet narrativ

kommer vi att syfta på ontologiska narrativ. Vi har valt att göra på det här sättet för att vi främst kommer att behandla ontologiska narrativ och för att vi upplever att texten då blir lättare att läsa. När vi syftar på något annat än ontologiska narrativ kommer vi därför att vara ytterst tydliga med detta, för att undvika missförstånd.

3.2 Status

Status kan delas upp i subjektiv och objektiv status. Vi ska nu redogöra för vår syn på status och vi kommer att fokusera på subjektiv status då det är vår fokus i den här studien. Både subjektiv och objektiv status har att göra med en persons position i samhället och om personens medborgerliga rättigheter och skyldigheter i relation till en viss position i samhället (Turner 1988: 2). Objektiv status är de externt definierade statuspositionerna (Turner 1988: 4).

Subjektiv status definierar vi med hjälp av Robert A. Rothmans användande av självkänsla (2002: 132-133). Han definierar självkänsla som ”en persons bedömning av sitt sociala eller moraliska värde” (Rothman 2002: 132). Detta väljer vi att tolka som upplevelsen av hög eller låg status och det är den tolkning vi kommer att syfta på när vi skriver subjektiv status. Ett begrepp som är kopplat till subjektiv status är respekt. Respekt definierar vi som att en individ bemöts eller behandlas på det sätt som denne anser sig vara värdig av (vilket i sin tur bestäms av dennes subjektiva status) samt med hänsyn till hur den som bemöter eller behandlar individen i fråga själv skulle vilja bli behandlad eller bemött (Sennett 2003: kap 2).

Vi definierar subjektiv status, om Somers narrativiteter tillämpas, som upplevelsen av att befinna sig på en viss position i ett eller flera ontologiska narrativ där individen uppfattar att det råder någon slags hierarki. Vi ser objektiv status, om Somers narrativiteter tillämpas, som den plats en individ befinner sig på enligt ett offentligt narrativ där en hierarki anses råda.

4 METOD

4.1 Metodansats

Vi har valt att använda oss av kvalitativa intervjuer eftersom vi ville erhålla beskrivningar och berättelser om våra intervjupersoners erfarenheter som bostadslösa (Kvale 1997: 35). Vi har valt att intervjua fem personer då det är den mängd som vår tidsbegränsning har tillåtit oss.

Vår intervjuguide (se Bilaga 1) består av ett fåtal öppna frågor som vi har placerat i en ungefärlig ordningsföljd. Anledningen till att vi inte har haft någon bestämd ordningsföljd är

för att vi ville vara flexibla vid intervjutillfällena. Våra frågor tillhör olika teman och till dem som är mest vida förberedde vi även tänkta följdfrågor. Vi har dock varit öppna för att komma med många spontana följdfrågor under intervjuernas gång. Vi märkte under intervjuerna att det var mycket fördelaktigt att kunna ställa spontana följdfrågor, samtidigt som de förberedda frågorna var mycket bra att använda sig av när vi ville veta mer om något men inte kunde komma på någon spontan fråga.

4.2 Urval

Vi har valt att begränsa oss till personer som är eller har varit försäljare av tidningen Faktum. Faktums definition av bostadslösa är densamma som den Socialstyrelsen använder sig av, vilken innefattar allt från uteliggare till de som bor hos vänner eller som bor tillfälligt i andra eller tredje hand. Vi tycker att det är viktigt att använda sig av denna breda definition eftersom även de som inte är uteliggare ändå saknar en *egen* bostad. Vi vet också att kommunen använder sig av en mycket snäv definition, där i princip endast uteliggare räknas med, och det tycker vi ger sken av att bostadslöshet inte är det stora problem som vi anser att det verkligen är. Anledningen till att vi har valt personer som är eller har varit försäljare av Faktum är för att de är de bostadslösa som vi (och troligtvis större delen av Göteborg) främst har kommit kontakt med. I och med att alla Faktumförsäljare är eller har varit bostadslösa (eftersom Faktum ställer det kravet på sina försäljare) så undviker vi också situationer där vi felaktigt skulle kunna ha antagit att någon är eller har varit bostadslös. Vi såg det också som ett enkelt sätt att snabbt komma i kontakt med bostadslösa, vilket det också har visat sig vara. En negativ sak med denna snäva avgränsning är att vi endast har kommit åt dem som har kontakt med Faktum, vilket kan bidra till ett snedfördelat urval. Vi bedömer dock att de positiva faktorerna har vägt tyngre än denna negativa faktor.

4.3 Genomförande

För att utöka våra kunskaper om generella drag när det gäller bostadslösheten i Göteborg valde vi att i ett tidigt skede kontakta Faktum. Faktum är både en tidning som säljs av bostadslösa samt en social verksamhet som hjälper bostadslösa med exempelvis skuldsanering, juridisk rådgivning och kurser. Vi stämde möte med en person som är aktiv i Faktums sociala verksamhet och genomförde en intervju med honom. Vi kom, i samråd med honom, överens om att vi så snart som möjligt skulle sätta upp ett anslag på deras anslagstavla för att få kontakt med intervjupersoner. Efter att vi satt upp anslaget gick det en vecka utan att vi hörde från vår kontaktperson angående eventuella intressenter och därför kom vi överens

om att själva ta kontakt med Faktumförsäljare på Faktums kontor. När vi kom dit dröjde det inte mer än en minut innan vi fick vår första intervjuperson och det var nästan lika enkelt varje gång vi gick dit efter det.

Den ena av oss har vid alla intervjutillfällen varit intervjuare medan den andra har fört anteckningar. Anledningen till att vi har gjort så är för att vi ville att förutsättningarna skulle vara så lika som möjligt vid varje tillfälle, vilket har lett till ökad reliabilitet i intervjuvaren (Esaiasson m fl 2007: 70-71). För att möjliggöra en detaljerad transkription har vi även valt att spela in intervjuerna. Vi har inte transkriberat intervjuerna till talspråk, men vi har valt att transkribera omstarter, stamningar och andra saker som belyser på vilket sätt våra intervjupersoner har pratat.

Vi erbjöd den första intervjupersonen fika som ersättning, men då det fanns gratis fika på Faktum så satt vi där och valde att slopa erbjudandet för kommande intervjupersoner. När det gäller valet av plats ansåg vi att huvudsaken var att intervjupersonen har känt sig bekväm i den miljö som intervjun ägt rum i. De två första intervjuerna ägde rum inne i Faktums lokal och de tre sista i kyrkogården mitt emot Faktum.

4.4 Analyismetod

Vårt sätt att analysera intervjumaterialet har till stor del varit inspirerat av Somers teori om narrativ identitet. Vi har därför försökt att sätta berättelser och beskrivningar i relation till hur identiteten förändras över tid (Somers 1994: 621-625).

Vi har analyserat enskilda delar eller berättelser ur våra intervjuer som vi valt ut utifrån vårt intresse för skapandet av status. Vi har tagit hänsyn till vad intervjupersonerna säger, hur de formulerar sig och i vilket sammanhang de säger vad de säger.

I och med att vi först började koda och kategorisera vårt material utifrån ett annat teoretiskt perspektiv hade vi redan bra koll på vårt material när vi bestämde oss för att göra den typ av analys som vi har genomfört. Vi kunde därför tämligen enkelt, delvis med hjälp av vår handledare, komma på centrala teman för skapandet av status. Till exempel hade vi redan under intervjuerna lagt märke till att några av våra intervjupersoner både uttryckte att de ville och kunde klara sig själva samtidigt som de kunde uttrycka besvikelse över att inte få hjälp. Det här inspirerade oss till våra teman självständighet och statuskrock, som vi kommer in mer på i analyskapitlet.

4.5 Etiska överväganden

För att garantera våra intervjupersoner full anonymitet, har vi i enlighet med Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002) använt oss av fingerade namn samt strävat efter att det inte på något annat sätt ska gå att avslöja någons identitet. Vi har också varit noga med att inte vålla intervjupersonerna någon skada på så sätt att de känner sig kränkta eller förnedrade. Anledningen till att vi valt att använda oss av fingerade namn istället för att exempelvis kalla dem för IP1, IP2, etc. är för att vi tänker oss att läsaren då får en mer personlig koppling när den läser om intervjupersonen. Dessutom ser vi det som att det med fingerade namn kan vara lättare att komma ihåg vem man läser om och vem som säger vad. Vi är införstådda med problemen som eventuellt kan uppstå, exempelvis att namn på något sätt knyter an till stereotyper (exempelvis Stoffe, Kenta). När vi har valt de fingerade namnen har vi därför strävat efter att välja namn som vi själva anser vara neutrala.

4.6 Kritiska reflektioner

Då vi själva varken har några erfarenheter av bostadslöshet eller känner någon med det har vi varit medvetna om att vår förförståelse är baserad på mer eller mindre stereotypiska presentationer i media, böcker och filmer. Vi har även haft något olika bilder av bostadslösa innan det här arbetet. På grund av dessa faktorer har vi, speciellt i samband intervjuerna, försökt att problematisera vår ingång samt försökt att vara öppna för att vår förståelse kan komma att förändras. Vidare inser vi att vår förförståelse absolut har påverkat alltifrån vilket fokus vi har, vilka frågor vi har ställt till hur vi i allmänhet har bemött våra intervjupersoner. Till exempel upplever vi att våra intervjuer ibland kanske har varit för informella, men vi ser samtidigt att det kan ha gett oss något positivt i form av mer öppenhet i svar. Förförståelsen har givetvis också påverkat tolkningen av intervjumaterialet. Vi övervägde i ett tidigt skede att erbjuda intervjupersonerna att läsa igenom våra tolkningar, men detta valde vi att avstå ifrån bland annat för att flera av dem hade varit svåra att få tag på.

När det gäller intervjuerna mer i detalj, så ser vi många faktorer som kan ha påverkat reliabiliteten. Det handlar om att de två första intervjuerna genomfördes inne i Faktums lokal, med personal – och i ena fallet intervjupersonens make – i närheten. Vid en annan intervju satt två vänner till vår intervjuperson med under en stor del av intervjun. Vi tror att detta har påverkat de svar vi har erhållit. Vi ansåg dock att vi inte hade tid att ta hänsyn till de här faktorerna och nöjde oss den plats som intervjupersonerna föredrog att vara på. Vi har även märkt att vi har ställt många ledande frågor, vilket troligtvis har att göra med att den av oss

som intervjuade inte hade någon tidigare erfarenhet av det. En sista självkritik handlar om att vi under intervjuerna ofta tog ställning på intervjupersonernas sida mot myndigheterna, genom kommentarer som exempelvis: ”tänk om socialen hade varit lika snälla”. Vi inser att liknande kommentarer mycket väl kan ha styrt intervjupersonernas berättelser mot att betona negativa erfarenheter av myndigheter. Samtidigt har vi också märkt att negativa beskrivningar av myndigheter dominerat även när liknande kommentarer inte har fällts.

5 ANALYS

De centrala teman som vår analys kommer att beröra är enligt oss alla på något sätt kopplade till vad vi kallar statusförhandling. Vi inleder därför med ett avsnitt om detta begrepp, för att sedan i avsnitten om statuskrock och statusbalans hela tiden försöka återkoppla till statusförhandlingen. I det sista avsnittet kommer vi att titta på ett annat centralt tema, nämligen självständighet, vilket vi kommer att koppla till våra tre statusbegrepp.

5.1 Statusförhandling

Statusförhandling är, som nämnt ovan, något vi har sett som centralt i våra intervjuer, och med detta begrepp syftar vi på de av intervjupersonernas berättelser som handlar om när de inte blir behandlade enligt den status de själva verkar anse att de innehar och det intressanta blir hur de resonerar kring denna situation. För att belysa det här ska vi nu titta på några utdrag från intervjuerna med Sonja och Rafael. Vi inleder med utdrag 1, där vi har frågat Rafael om hans syn på framtiden:

Utdrag 1:

Rafael: Jag ska säga en sak att: Om ja-, om ja-, om jag inte hjälp först, jag måste hjälpa mig. Jag måste sluta med spelandet. Och...tänk- tänker jag, om social vill ge mig- h- hjälpa mig med en-, med en lägenhet. Jag ska bli jätteglad, then jag har många eh power to go- to go on. Om dom göra så: skicka till mig brev, ”ja du måste gå imorgon”. Var ska du gå, var ska du gå? Vad ska jag göra?

GN: Ja [kort skratt]. Men du känner, att om dom bara skulle hjälpa dig med att fixa en bra bostad, skulle det liksom bli lättare för dig då?

Rafael: I all fall, ja, i alla fall, i alla fall jag behöver först, först en lägenhet. (GN: Ja precis) Och sel-, och sen, jag ska kämpa på. Men, om jag bor på samma ställe där jag bott nu (GN: Ja) Jag kan inte sova bra.

GN: Nej. Man måste tryggheten liksom, ja?

Rafael: Ja, det måste man göra. ”Nee” Ba- basically I need a- a lägenhet. Om dom hjälpa inte mig, det ä- det är ska- det är katastrof. (GN: Ja) Du har inte peace inside (GN: Nej precis) Du fattar jag har in- jag har inte peace inside you know. Det är inte bra.

I det här utdraget framställs socialtjänsten både som potentiellt ”god”, om de hjälper Rafael, samt potentiellt ”ond”, om de inte hjälper honom. Det här görs genom att han i slutet av utdraget uttrycker en potentiell besvikelse – ”det är katastrof” – ifall han inte får hjälp av

socialtjänsten i kontrast till att han i början av utdraget säger att han skulle bli jätteglad om han fick hjälp. Han säger också att om socialen inte hjälper honom så måste han själv ta tag i sin situation genom att sluta med sitt spelande. Det narrativ Rafael relaterar till här blir då enligt vår tolkning det om att han anser att socialtjänsten har en plikt att hjälpa personer, vilket vi ser som ett offentligt narrativ han tagit del av under åren i Sverige, och om de inte lever upp till dessa förväntningar så har de därmed inte levt upp till deras plikt och då är det upp till honom att själv reda ut sina problem.

Ett liknande narrativ identifierar vi i utdrag 2 från intervjun med Sonja, som vi nu ska presentera. Hon pratar om hur det gick till när hon och hennes man för första gången stod utan bostad.

Utdrag 2:

Sonja: Hä! Och därigenom vart vi bostadslösa. Och då som sagt va vände vi oss till socialförvaltningen i Bergsjön. (GN: Ja) Våran senaste adress då, men då tyckte dom där att det hade gått så pass lång tid så dom tyckte inte att vi tillhörde där egentligen.

[...]

Sonja: Mmm. Och så sa dom ju till oss då att ni får vända er till sociala jouren då och det gjorde vi och som jag sa innan, dom bolla oss fram och tillbaka. (GN: Mm) fick vända oss till Bergsjön igen och gå tillbaka till sociala jouren igen. Fick hjälp här utav [Faktumanställd] då som följde med oss. Och fick till slut- alltså först ville dom ju varken ge oss någonstans att sova eller pengar så vi kunde klara oss eller nånting och jag menar de- vi är ju svenska medborgare här liksom och har bott här och arbetat hela vårt liv. Vad fan är det frågan om? (GN: Ja) Ja vi vart riktigt irriterade.

GN: Hur kändes det liksom att dom behandlade er såhär? Hur kändes det?

Sonja: Det kändes fruktansvärt. Vi kände oss helt tillintetgjorda liksom, vad ska vi göra, vart ska vi vända oss, hur ska vi klara oss liksom, äta, sova, ha lite tak över huvudet (GN: Mm) och vi sa ju det också, hallå liksom, vi har ju jobbat och tjänat vårt land i hela vårt liv så länge vi har kunnat liksom, ska vi inte få någon hjälp nu då?

I det här utdraget tycker vi att det framgår enligt Sonjas berättelse att hon och hennes man först inte fick hjälp av socialtjänsten och att de sedan fick ett tillfälligt boende ("och vi fick till slut-"). Vi tycker också att det är tydligt, med uttryck som "fruktansvärt" och "tillintetgjorda", att hon uttrycker frustration och besvikelse när det gäller socialtjänstens behandling av dem. Något som vi också vill nämna är att hon senare i intervjun berättade att hon och hennes man själva ordnade en lägenhet via en annons i Göteborgs-Posten.

Även om det är något som inte helt klart framgår, så tolkar vi det som att Sonja under tiden som hon stod utan egen bostad eventuellt relaterade till ett liknande narrativ som Rafael, nämligen att socialtjänsten har en plikt att hjälpa individer i behov av deras hjälp och att de som inte får hjälp får se till att klara sig själva. Vi anser att det är tydligt att hon beskriver ett liknande missnöje som Rafael berättade om att han skulle känna om han inte fick hjälp, när hon berättar om tiden då de blev "bollade" fram och tillbaka av socialtjänsten.

I de här utdragen har vi tolkat det som att Rafael och Sonja, i och med att de anser sig ha rätt till hjälp och eftersom de berättar att de har klarat sig eller skulle klara sig själva när/om de måste, menar att de innehar en viss status. När de inte får hjälp av socialtjänsten tolkar vi det som att deras status ifrågasätts: Om socialtjänsten ska hjälpa de medborgare som är i behov av deras hjälp, varför hjälper de då inte mig? Är inte jag en fullvärdig medborgare? Ungefär såhär ser vi det som att deras frustration och besvikelse över avsaknaden av hjälp från socialtjänsten manifesteras. Vi kan då se det som att när Sonja och hennes man själva ordnade sin lägenhet räddade sin status, då de visade att de minsann inte är värdelösa utan att de faktiskt kan klara sig själva. Något intressant är också att när de kontaktade socialtjänsten efter att de hade fått lägenheten, så blev de mycket väl bemötta och fick hela insatsen betald. Det här tolkar vi som att de genom att ordna en lägenhet själva inte bara ökade sin subjektiva status utan kanske även sin objektiva status.

5.2 Statuskrock

Med statuskrock syftar vi på situationer i våra intervjupersoners berättelser då sättet de blir bemötta på inte överensstämmer med deras egen uppfattning om vilken status de har och därmed vilket bemötande de förtjänar. Vi ser det som att det vid en statuskrock handlar om att de berörda parternas narrativ inte är förenliga med varandra, vilket i vårt fall kan innebära att den bostadslösa använder ett antal narrativ som på något sätt gör så att han anser sig ha rätt till en viss typ av hjälp medan myndighetsrepresentanten å sin sida använder narrativ som på något sätt begränsar dennes möjlighet att realisera den bostadslösas upplevda rättigheter.

Statuskrock är därmed, som vi ser det, direkt kopplat till Rafaels och Sonjas berättelser om att inte få den hjälp de anser sig förtjäna och vi ska nu gå in på andra exempel på berättelser om statuskrockar. I utdrag 3 pratar Erik om vilka upplevelser han har av de jobb som arbetsförmedlingen har hjälpt honom med:

Utdrag 3:

Erik: Jag fick gå m- i arbetslag där alla söp och knarkade. O- eh och sen så försvann dom när peng- eh ja du vet, när dom fick pengar. Sen kom dom tillbaks. Och så höll det på i tre månader tills jag tröttnade och sa att jag inte vill inte bo- jag bad om förflyttning jag vill ha en- enskild [ohörbart] eller nånting annat. (GN: Ja) Jag fick inget så jag slutade, jag slutade gå dit helt enkelt. Hade ingen lust- och då bodde jag på Räddningsmissionen. Sen blev jag gå- eh gå- öh skickad till ett gäng i skogen åå ja det var ju eh två aktiva nazister och resten var rasister och raggare och ja bullshit (GN: Okej) och sn- snacket var inte på speciellt hög nivå överhuvudtaget på hela stället och basen fick ju sen sparken och jag fråga- sa till basen flera gånger att jag ville byta ställe. Och alla brudar som va där dom bytte direkt och dom fick nya ställen direkt men jag fick gå kvar där. Så jag gick där i fem månader och sen slutade jag på grund av att jag mätte dåligt, ville inte gå kvar där.

Erik berättar i det här utdraget om hur han har vantrivts i två olika arbetslag, vilket enligt vår tolkning verkar bero på att han inte ansåg sig passa in. Det första arbetslaget med personer som ”söp och knarkade” ser vi det som att han inte trivdes i för att han själv sedan tidigare bestämt sig för att hålla sig nykter. Eftersom han själv tidigare kanske har agerat liknande, när han själv hade problem med alkohol, ser vi det som att han tar avstånd från de andra och även sitt tidigare jag samt att han är besviken över att fortfarande kategoriseras som detta tidigare jag.

I det andra arbetslaget verkar problemet vara att han ansåg sig själv stå ”över” de andra när det gällde vad de talade om. Han verkar se ner på de andra i arbetslaget för att han anser att det de pratade om är något som han menar är ”lågt”, medan han själv i så fall gärna håller sig till ”högre” samtalsämnen. Nu kan det låta som att vi tycker att Erik har uttryckt sig kallhjärtat elitistiskt, men det är inte riktigt vad vi menar. Enligt vår tolkning framgår det exempelvis när han säger ”jag mår dåligt, ville inte gå kvar” om tiden i arbetslaget att han inte bara ”ser ner” på de andra i arbetslaget utan att han även mår dåligt av att vistas i närheten av dem, vilket enligt oss troligtvis handlar om att hans egna värderingar är mycket viktiga för honom. Det här kan vara ett sätt för honom att betona hur viktigt hans förflutna som (vänsterinriktad) aktivist är för honom och att hans åsikter lever kvar även om han inte längre aktivt verkar för dem.

Vi menar alltså att Erik verkar uppleva att han innehar en högre status än de andra personerna i arbetslagen och det är häri som statuskrocken ligger: Eriks missnöje handlar därmed om att han placerades i arbetslag med personer som han enligt vår tolkning menar har lägre status än honom själv. Enligt de narrativ som han förhåller sig till i berättelsen om de här erfarenheterna så tolkar vi det som att hans medarbetare befinner sig i någon slags oönskad position, vilket i ena fallet kan kopplas till ett tidigare jag som han tagit avstånd ifrån och i det andra fallet om ståndpunkter som skiljer sig mycket starkt från hans egna.

Vi upplever att det finns ytterligare ett exempel på en statuskrock i utdraget. Det är när Erik nämner att alla kvinnor fick byta ställe men inte han. Det här ser vi som att han upplever att han har samma rätt att byta arbetsplats som kvinnorna och att han därmed anser sig ha motsvarande status som dem. Han menar alltså att han inte har behandlats i överensstämmelse med hans subjektiva status, vilket är vad vi anser gör det här till en statuskrock.

Vi ska nu titta på utdrag 4 för att ytterligare utveckla vad vi kallar för statuskrock. I utdraget pratar Rafael om en händelse hos socialtjänsten.

Utdrag 4:

GN: Ja. Tänk om socialen hade varit lika snälla...

Rafael: Du vet vad socialen göra. They leka med dig. They lika med din- den- dom säger det dom har psyke-, nej dom har inte psykologi. (GN: Nej) Jag lovar dig. Dom- dom- dom inte hjälpa. Dom vill- om dom, om till exempel du har- där är det håll. And you got-, do- do- dom behöver [ohörbart] Nej! Jo! (GN: [skrattar]) Det är så. Vad ska dom göra? De- I'm sorry but I have to say the truth. Dom play with the- with the people mind. Dom play with the people mind. You know what they say to me. Eeh, like two months ago, I was with my ex, 'cause I have an interview, en tid med dom. Du vet vad han say, de- chef där, they say, till min ex: "du måste hitta, lyssna, en annan familj to hjälpa dig med din dotter because han kan han har inte lägenhet GN: [kort skratt] Jamen, ge dig en lägenhet då...

Rafael: [kort skratt] [ohörbart] Dom har inte gett den. Dom shoot mig right there [markerar mot hjärtat] [ohörbart] hitta en annan familj to hjälpa dig. Han kan inte- han har inte lägenhet [andas in] [andas ut och säger:] det är inte sant.

I utdrag 4 anklagar Rafael socialtjänsten för att motverka honom istället för att hjälpa honom. Vi tolkar hans uttryck "dom play with the people mind" som att han menar att de har lekt med hans känslor och vi ser det också som att han mer specifikt syftar på berättelsen om chefen som tyckte att hans före detta fru skulle hitta någon annan som tar hand om deras dotter för att Rafael inte har någon (tillräckligt bra, enligt vår tolkning) lägenhet. Vi tycker också att det är tydligt att Rafael är mycket sårad av den här behandlingen, speciellt när han uttrycker det som att de skjuter honom i hjärtat. Det är enligt oss också uppenbart att Rafael tycker att han förtjänar bättre behandling, exempelvis genom uttrycket som han avslutar med: "det är inte sant". Han förhåller sig alltså, precis som vi tidigare har behandlat i samband med utdrag 1, till ett narrativ där socialtjänsten förväntas hjälpa dem som är i behov av hjälp. Socialtjänsten, personifierad av en chef, lever dock inte upp till detta, vilket inte verkar ha förändrat hans uppfattning om socialtjänstens plikt att hjälpa på något fundamentalt sätt eftersom han i exempelvis utdrag 1 pratar om att han i dagsläget också förväntar sig att han ska få hjälp. Det här tror vi härrör ur att han anser sig inneha en viss status som är likvärdig med andra medborgare i Sverige som verkligen får hjälp. Vi tolkar det däremot som att han ändå på något sätt har tappat lite förtroende för socialtjänsten, då han uttrycker ganska starka negativa känslor i utdrag 4.

Vi ska nu ta upp en berättelse om en annan negativ upplevelse – den här gången om Altbo – i utdrag 5 där pratar Erik om tryggheten på Altbos lågtröskelboenden.

Utdrag 5:

GN: Mm. Ehm. Hur tryggt var det på dom här olika Altboendena som typ lågtröskel eller längre upp?

Erik: Ja, lågt- lågtröskel eh ja dee- det går ju inte göra- va nånting där. (GN: Nej) Du är ju inte människa ens. En hund har det bättre liksom bli- blir bättre behandlad. Plus att folket som är där är inte s- mår ju inte direkt bra heller

GN: Nej man mår väl inte bättre av att vara där heller

Erik: Nej eller hur. Och så v- vakterna dom trakasserar dig helt i onödan

GN: Okej. Men det är så, det är vakter som är där jämt eller?

Erik: Ja. Och dom trakasserar folk helt i onödan, så ingen mår ju bra där (GN: Nej) Men sen är det ju bl- ju- dom här vanliga lägenheterna är ju rätt okej, alltså dom här som är- b- öh f- öh som inte äär- eller som är Altbo fortfarande, hela huset är Altbo och så. För där har ju vahettere [...] där finns ju en ömsesidig respekt mellan eh dom som bor där och vahettere... (GN: Personalen) personalen. I alla fall där jag bodde.

I utdrag 5 säger Erik att man inte ens är människa på lågtröskelboenden, att en hund har det bättre än där och att vakterna trakasserar folk i onödan. Det här tycker vi tydligt talar för att Erik enligt sin berättelse anser att man på den här typen av boenden behandlar de bostadslösa utan att visa någon respekt för att de är människor, som han uttrycker senare i intervjun. Vi tolkar det som att han anser att han (och andra bostadslösa) bör behandlas med samma respekt som alla andra, men att detta inte sker på lågtröskelboenden. I det här exemplet ligger statuskrocken just i denna diskrepans mellan förväntat bemötande (utifrån subjektiv status) och verkligt bemötande (utifrån objektiv status) i Eriks berättelse. Vi ser dock även något i utdraget som verkar ligga nära vad vi menar med statusbalans, nämligen när Erik berättar om att det råder ömsesidig respekt på det gruppboende⁴ som han tidigare har bott på. Vad vi menar med statusbalans här är i princip relativ frånvaro av statuskrock, vilket vi nu ska gå över till att behandla mer detaljerat.

5.3 Statusbalans

Vi ska nu gå in på vad vi menar med statusbalans samt behandla delar av våra intervjuer där vi har identifierat detta tema. Vi nämnde i slutet av förra avsnittet att vi med statusbalans menar relativ frånvaro av statuskrock. Vidare ser vi statusbalans som en situation eller ett tillstånd där en eller flera aspekter av en individs omgivning på något sätt lever upp till de förväntningar som individen har (utifrån individens subjektiva status). Vi har identifierat två olika aspekter av statusbalans: Den ena handlar om att behandlas på det sätt som man anser sig ha rätt till och den andra om att umgås med personer som anses ha en överensstämmande status med ens egen. För att ytterligare undersöka den första aspekten av statusbalans och tydliggöra dess innebörd ska vi nu gå igenom två utdrag. I utdrag 6 pratar Erik om sina erfarenheter av att få en insprängd lägenhet⁵ och i utdrag 7 berättar Sonja hur hon tycker att det känns att ha en egen lägenhet.

Utdrag 6:

⁴ Andra steget på Altbos boendetrappa. Även kallade basstationer (se Lofstrand 2003).

⁵ Fjärde och sista steget på Altbos boendetrappa. Även kallat träningslägenhet och provkontrakt (se Lofstrand 2003).

Erik: Ja då var de- då var det ens egna lägenhet med ens egna möbler. Det var ju skillnaden.

GN: Ja det låter ju...

Erik: Åå plus att dee... Ja du har ju dina- din källare och ja du vet de- det blir ju helt annat än det som var innan då, för då var det ju fortfarande eh eh massa personal och sånt som fanns där.

(GN: Ja) Nu va- hade man ingen personal längre överhuvudtaget

Utdrag 7:

Sonja: Det känns skitskönt att ha ett eget hem med nyckel och kunna stänga sin dörr, det- det är jätteskönt.

I båda utdragen har intervjupersonerna tidigare berättat om var de bodde innan den lägenhet som de nu beskriver, vilket i Eriks fall var ett gruppboende och i Sonjas fall Göteborgs Mini-Hotell⁶. Vi ser därför deras berättelser som något av en jämförelse med deras tidigare boenden. När det gäller Erik tolkar vi det som att han upplever en stor skillnad mellan att ha en lägenhet jämfört med att bo på gruppboendet. Han fokuserar på att han nu får ha sina egna saker (t.ex. möbler), att han i allmänhet får tillgång till det som alla andra har, till exempel källare, och att han nu slipper personal som är knuten till boendet. Vi ser det som att han i och med detta uttrycker att en egen lägenhet och allt vad det innebär är något som bekräftar den status som han själv anser sig inneha genom att det är något som han kanske anser att han nu är berättigad till. När det gäller avsaknaden av personal tolkar vi det som att han nu upplever att han behandlas som en vuxen individ som är förmögen att klara sig – helt enkelt att han behandlas med respekt. Att han behandlas med respekt och i enlighet med sin subjektiva status innebär enligt oss att det råder statusbalans. Vi tror också att Eriks subjektiva status kan ha höjts tack vare att han nu har fått förtroende att ta ansvar för sig själv.

I det lilla utdraget från Sonjas intervju tycker vi att det är tydligare hur bra det enligt våra intervjupersoners berättelser kan kännas att åter ha en egen lägenhet, då hon nämner att det känns ”skitskönt” och ”jätteskönt” med eget hem och nyckel. Vi tycker framförallt att ordvalet ”hem” är intressant i det hon säger och vi känner att hon då jämför med att tillfälligt ha bott på ett vandrarhem med flera andra i liknande situation och med gemensamt kök. Enligt vår uppfattning skulle hon inte ha kallat det för hem. I likhet med vår tolkning av Eriks berättelse ser vi det som att hon nu har möjlighet att leva ett mer självständigt liv än tidigare och även att hennes subjektiva status troligtvis har ökat – inte minst för att hon och hennes man, som vi nämnde i samband med utdrag 2, själva ordnade sin lägenhet.

⁶ Ett vandrarhem i Göteborg som förutom sin ordinarie verksamhet bland annat tar emot flyktingar och bostadslösa.

Vi ska nu titta på två utdrag för att undersöka den andra aspekten av statusbalans i vårt material. Vi börjar med utdrag 8, där vi har frågat Nora om var hon helst vill bo.

Utdrag 8:

Nora: Jaa. Jag kan bo var som helst men många av dom man känner och så vidare, man har ju så många konstiga bekanta och så vidare, om man är i min ålder så vill man helst inte göra slut med dom liksom, ehh nu är jag frälst ungefär va, nu umgås jag med andra, det gör man inte. Nä, eller kanske är jag knarkare och alkoholist själv, vem vet. [skratt] Jag har aldrig blivit registrerad som det på så sätt alltså

I ovanstående utdrag tolkar vi det som att Nora vet sin "statusgrupp". Hon vill smälta in i omgivningen för att inte rubba den balansen i status som hon känner att hon har när hon umgås med hennes vänner. Hon säger att hon "kan bo var som helst" men att hon har många "konstiga bekanta". Vi tolkar detta som att det finns en stor risk att hon (och hennes vänner) skulle "stå ut" för mycket om hon skulle bo i ett "finare" område, vilket gör att statusbalansen skulle förskjutas och att en upplevelse av statuskrock är att vänta. Hon uttrycker ingen önskan om att byta umgänge och anger sin ålder som en av orsakerna till detta. Vi tolkar det dock som att den främsta orsaken till varför hon inte vill byta umgänge har att göra med att hon "känner sig hemma" med sina vänner och att statusbalansen därmed kan vidhållas.

Med hjälp av utdrag 9 ska vi ytterligare behandla vår andra aspekt av statusbalans och samtidigt beröra temat för nästa avsnitt, nämligen självständighet. Vi har här frågat Nora om vad hon värdesätter högt i livet.

Utdrag 9:

Nora: Viktigt är ju egentligen, att som vuxen person få göra som man vill, man måste ju acceptera att andra människor tycker ju också det och dom gör som dom vill på ett annat sätt. Så enkelt är det bara. Alltså [...] som sagt jag vill inte vara något störande moment för att jag har [...] ja kanske vill sätta morötter mitt i natten [gapskratt]

I utdraget säger Nora att det är viktigt för henne att "få göra som man vill". Vi tolkar det som att det ger henne en känsla av hög status att få leva som hon vill och att det har med självkänsla att göra. Om hon gör som hon vill bestämmer hon över sitt eget liv och det är då hon som har makten att bestämma över hur hon agerar. Hon återkommer om och om igen under intervjuens gång till hur självständig hon är och alltid har varit, vilket gör att vi får en uppfattning av att hennes subjektiva status till stor del bestäms av känslan av att klara sig själv. Hon verkar också tycka att andra får leva som de vill och att hon då också ska få göra det, även om hon som hon säger gör det på ett litet annorlunda sätt. Vi ser det som att hon yttrar en stark önskan om att ha makten och kontrollen över sitt liv, vilket vi ser som ett uttryck för självständighet, som vi kommer in på mer i nästa avsnitt. Samtidigt säger hon i utdraget att hon "inte vill vara något störande moment" vilket gör att vi tolkar det som att hon

menar att andra kan uppfatta henne, eller kanske snarare hennes vänner (vilket har framgått av andra utdrag), som störande. Vi tolkar det här som att hon förhåller sig till en status som hon antar att andra tillskriver henne eller hennes vänner, det vill säga objektiv status. Vi ska nu övergå från våra tre teman direkt kopplade till status för att ta upp ett annat tema, nämligen självständighet.

5.4 Självständighet

Vi har i våra intervjuer tagit del av en del berättelser där strävan efter självständighet framställs som central. Vi har erfarit att den självständighet vi har sett i vårt material går att koppla till status och narrativitet. Kopplat till status är självständighet ett sätt att hävda sin status genom att visa sin förmåga att klara sig själv – utan hjälp – och att i detta antingen tona ned den hjälp som man tar del av eller ta avstånd från den hjälp som finns att tillgå. Vi ser också på självständighet som ett narrativ, vilket våra intervjupersoner har förhållit sig till och som har påverkats av yttre faktorer. För att belysa det sistnämnda ska vi nu titta på utdrag 10, där vi pratar med Nora om när hon hade slutat jobba och börjat leva på halv pension.

Utdrag 10:

Nora: Och då skulle jag börja gå på sociala och söka arbete på fyra timmar på dan och så där va (G: Ja) och så man gav upp på nåt sätt liksom. (GN: Mmm ja) Ja, det var ingenting jag gick med på därför har jag inte gått på sociala heller utan jag har klarat mig på min halva pension så gott det går.

GN: Hur kändes det då?

Nora: Ja det kändes ju inte bra [skratt]

GN: Nä [skratt] men mer i detalj sådär. Hur kändes det att du sluta jobba och inte har någon bostad sen?

Nora: Ja det var ju jobbigt, jag har vart van vid att alltid klara mig själv och så vidare. (GN: Ja) Jag har inte precis plågat dom på sociala [småskratt]

GN: Nä [småskratt] Hur har dom bemött dig där?

Nora: Va?

GN: Ja hur har dom behandlat dig?

Nora: Väldigt dåligt, tycker jag, dom gångerna jag har vart där så liksom, jag får väl klara mig själv också nu då men...”du behöver väl inte komma hit nu om du inte vart här förr”.

Vi har redan, i slutet av förra avsnittet, berört hur centralt det är i Noras berättelser att hon klarar sig själv och vi ska nu med det här utdraget sätta hennes självständighet i relation till socialtjänsten. Vi tycker att det framgår att Nora faktiskt vill ha hjälp av socialtjänsten, men att hon inte riktigt klarat av att bemöta deras krav. Hennes tidigare nämnda fokus på att klara sig själv framstår i det här utdraget som något hon inte riktigt önskar, som när hon säger ”jag får väl klara mig själv också nu då men” i samband med att hon pratar om att hon upplever sig ha blivit dåligt behandlad. Det andra tillfället när hon pratar om att klara sig själv är också i samband med något negativt, när hon pratar om att det var jobbigt när hon stod utan bostad efter att ha slutat jobba. Vi ser det som att hennes dåliga relation till socialtjänsten kan tvinga

fram hennes självständighet vilket kan bero på att hon, som hon beskriver senare i intervjun ”inte är den som brukar skrika högst” vilket i sin tur kan ha att göra med det hon samtidigt antyder, nämligen att socialtjänsten får henne att känna sig som en idiot när hon pratar med dem. Självständighet som en del av hennes narrativa identitet ser vi därför som ett av omgivningen påtvingat narrativ.

Vi ska nu slutligen koppla självständighet till status genom att titta på utdrag 11, där Erik återigen pratar om hans erfarenhet av ett av Altbos gruppboenden.

Utdrag 11:

Erik: [kort skratt] Ja. Nej men du vet [...] och då hade jag redan bestämt mig att nu- nu-nu blir jag nykter ååå liksom jag va inte- jag va inte- jag hade redan liksom tröttna på det för längesen flera år innan. Och jag menar [...] j-jag sprang ju inte där och gömde mig och smygrökte ååå ja du vet eh smygsöp. Jag menar det hade varit helt meningslöst.

Innan utsagan i det här utdraget har Erik berättat om hur trött han var på att hålla tider och att vara tvungen att lämna urinprov tre gånger i veckan och i utdraget kommer han in på att han redan hade bestämt sig för att bli nykter. Det sättet som han här pratar om självständighet är enligt oss genom att han pratar om Altbos regler som onödiga eftersom *han själv* redan bestämt sig för att bli nykter och ordna upp sitt liv och att han därmed egentligen inte behövde deras hjälp. Vi ser det som att han vill framställa det som att det är han som har kontrollen över sitt liv, inte Altbo eller andra myndigheter. Det här påminner om hans berättelse om det tidigare livet som aktivist i vilken han betonade att vara utanför systemet och att vara självförsörjande. Vi ser det som att de här två värderingarna lever kvar, men att det har tonats ned något eftersom han ändå har tagit emot Altbos (och socialtjänstens) hjälp.

Vi tolkar det hela som att Erik, i och med att han nämner att nykterheten var hans beslut, behåller sin självbild som självständig och därmed sin status. Problemet han ser i Altbo och deras regler är enligt oss att de utgår från att han inte är så självständig som han själv framställer sig, det vill säga att de behandlar honom som om han hade lägre status än han själv anser. Det här är vad vi i tidigare avsnitt har kallat för statuskrock och genom att förhandla om sin status har Erik uppnått balans genom att hävda sin självständighet.

6 Sammanfattning och diskussion

Vi har i vår studie sökt behandla hur bostadslösa skapar status. I vår analys fokuserade vi på tre centrala statusbegrepp samt ett fjärde tema, vilket vi använde för att ytterligare belysa hur bostadslösa skapar status. Våra statusbegrepp var statusförhandling, statuskrock och

statusbalans. Vi tycker att de har hjälpt oss i vårt syfte genom att belysa vad vi anser ha varit viktiga tendenser i våra intervjupersoners berättelser.

Vi vill på ett idealtypiskt vis tydliggöra vilken relation vi menar att våra statusbegrepp har till varandra. Vi ser det som att de alla kan ingå i samma process. I den här processen finns ett problem, vilket är statuskrocken, som antingen är något som har hänt och/eller något som vill undvikas. Statusbalans är vad som eftersträvas och kan uppnås antingen genom att undvika statuskrockar eller genom att arbeta sig ur en statuskrock. Statusförhandlingen kallar vi det som individen gör när han eller hon resonerar kring sin situation och söker skapa statusbalans. Det kan exempelvis handla om att han eller hon har råkat ut för en statuskrock eller har för avsikt att undvika en sådan.

I vår analys har det enligt vår tolkning också framgått att status är kopplat till våra intervjupersoners allmänna mående. När det gäller Eriks upplevelse av statuskrock när han arbetade i arbetslag, såg vi hur detta bidrog till att han mådde väldigt dåligt. Det framgår också i utdrag 7 att Sonja mådde väldigt bra av att återigen ha en egen lägenhet.

Vi har också sett hur självständighet ena stunden kan framställas som ett önskemål och ett ideal, medan det i nästa stund kan framställas som något ytterst påtvingat av, som i Noras fall, dålig behandling av socialtjänsten. Det här är ett exempel på hur Nora hela tiden aktivt förhandlar om sin status, genom att beskriva den självständighet som hon flera gånger beskriver som väldigt central i hennes liv både som något negativt och positivt.

Vi anser att vi genom vår studie på ett tillfredsställande sätt har belyst hur bostadslösa i sina berättelser skapar status och att vi samtidigt har fångat saker som Löfstrand och Thörn inte har berört i sina studier, framförallt i och med att de inte fokuserar på status. Vi tror dock att våra statusbegrepp går att tillämpa på några av deras slutsatser. Thörn skriver bland annat om hur kvinnor aktivt bryter mot den negativa bild av hemlösa kvinnor som förmedlas via media och myndigheter. Vi tolkar det som att det kan handla om att de försöker uppnå statusbalans. Löfstrand skriver exempelvis om upplevelsen av att bli ovärdigt behandlad på lågtröskelboenden, vilket enligt vårt synsätt handlar om en upplevd statuskrock.

Slutligen så tror vi inte att våra slutsatser är begränsade till bostadslösa, utan att de kan tillämpas på resten av samhället. Våra statusbegrepp och våra slutsatser är starkt kopplade till stigmatisering och stereotypifiering. Vi tror att de är användbara på alla individer som upplever sig stigmatiserade eller bemötta utifrån stereotyper. Vi tror också att alla vid något

tillfälle är offer för stigmatisering eller stereotypifiering. Vi anser därför att våra slutsatser skulle kunna vara allmänt applicerbara på hela samhället.

Bilaga 1: Intervjuguide

Informera om:

- Studiens generella syfte och uppläggning
- Frivilligt deltagande, får dra sig ur när som helst
- Anonymitet

Är det något du undrar över? Börja intervjun.

Tema: bostadslöshetsblivandet

Berätta om första gången du blev bostadslös.

Hur längesen var det här?

Hur kändes det?

Hur upplever du att andra har sett på dig när du blev bostadslös?

Tema: boende

Vad har du haft för olika boenden som bostadslös?

Vilket boende kändes bäst?

Vilket kändes värst?

Hur har det känts när du har flyttat från X till Y?

Kan du berätta om hur det var att bo på X?

Vad tycker du om kraven som har ställts på dig på X? (eller mer allmänt på de olika)

Hur upplever du tryggheten på de olika boendena?

Hur har du blivit bemött på de olika boendena?

Hur skulle du vilja att boendena var?

Tema: värderingar m.m.

Var vill du helst bo?

Varför?

Var vill du helst inte bo?

Varför?

Vad värdesätter du högt i livet?

(Kärlek, frihet, vänner, pengar, jobb, familj, husdjur ...)

Hur ser du på din egen situation?

Vad är du stolt över?

Vad skäms du över?

Var ser du dig själv om 5 år?

LITTERATURLISTA

Böcker

- Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik; Wägnerud, Lena (2007). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Hydén, Lars-Christer (2007). *Vad är en berättelse? Om narrativt inriktad forskning och forskning om narrativ*. Tema Hälsa, Institutionen för medicin och hälsa, Linköpings universitet.
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Löfstrand, Cecilia (2003). *Boendetrappor och bostadslöshetskarriärer*. Stockholm: Égalité
- Rothman, Robert A. (2002). *Inequality and Stratification. Race Class and Gender*. Upper Saddle River, N.J.: Pearson Prentice Hall.
- Sennett, Richard (2003). *Respect. The Formation of Character in an Age of Inequality*. London: Allen Lane.
- Somers, Margaret R. (1994). The narrative constitution of identity. A relational and network approach. *Theory and Society*. Vol. 23, 605-649.
- Thörn, Catharina (2004). *Kvinnans plats(er). Bilder av hemlöshet*. Stockholm: Égalité.
- Turner, Bryan S. (1988). *Status*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Internetkällor

- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (1948).
http://www.manskligarattigheter.se/extra/pod/?module_instance=7 [2009-04-08]
- Nationalencyklopedin. <http://www.ne.se>
- Socialstyrelsen (2006). *Hemlöshet i Sverige 2005. Omfattning och karaktär*.
<http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/3D8A615C-D357-452E-8B72-8F4710471573/5468/200613116.pdf> [2009-04-08]
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.vr.se/huvudmeny/etikforforskare/publikationerochriktlinjer>

POPULÄRVETENSKAPLIG FRAMSTÄLLNING

Fenomenet med bostadslösa har existerat under en lång tid och det har skrivits en mängd böcker som behandlar ämnet de senaste åren. Det har då framför allt handlat om boendetrappan och i media (och av myndigheter) har bostadslöshet framställts som ett individuellt problem istället för ett strukturellt. Vårt syfte med studien är att undersöka hur människor som har erfarenhet av bostadslöshet resonerar kring upplevd status bland annat i relation till kommunens och frivilligorganisationernas olika boenden. Vi har i studien sökt undersöka hur personer med erfarenhet av bostadslöshet berättar om sina upplevelser av status. Vi har valt att analysera vårt material utifrån de berättelser vi har fått och lägger stor vikt vid hur saker har sagts, när det har sagts samt i vilket sammanhang det har sagts. Vad som också kan nämnas är att vi i vår studie har använt oss av socialstyrelsens definition av bostadslösa då vi därmed har fått med personer som bor hos vänner, i andra eller tredje hand etc. och därmed inte bara människor som bor ”på gatan”. Vi har i vår studie intervjuat fem personer med erfarenhet av bostadslöshet, vilka alla är eller har varit försäljare av Faktum.

Vi har funnit fyra centrala teman i vår analys. Den första syftar på berättelser om när våra intervjupersoner inte blir behandlade i enlighet med den status de själva tillskriver sig och det mest intressanta här är hur de talar om sin situation. Ett exempel på det är när intervjupersonerna inte får den hjälp av socialtjänsten som de anser sig vara berättigade till. Det andra temat avser situationer i berättelserna då deras egna uppfattningar om deras status inte överrensstämmer med hur de blir bemötta. Exempelvis blev en av våra intervjupersoner, som kommit ur sitt missbruk, placerad i ett arbetslag som till stor del bestod av personer som söp och knarkade när han själv hade kommit ur sitt missbruk. Det tredje temat är situationer när omgivningen lever upp till de förväntningar som våra intervjupersoner har. Ett exempel på detta är när en person beskriver den glädje hon upplever när hon äntligen har fått en egen lägenhet. Fjärde temat är när personen i fråga hävdar sin status genom att klara sig utan hjälp från myndigheter. Exempel på detta är en person som utan hjälp från socialtjänsten fått en egen lägenhet.

Vi vill med dessa teman belysa vilken förbindelse de har till varandra. Vi vill också påpeka att det här är vår tolkning av vad som sägs i de olika situationerna som de berättar något. Detta har vi sedan kopplat till de olika statusbegrepp som vi använder oss av. Vad vi har gjort med vår studie är att berätta, med vår tolkning, hur bostadslösa pratar och resonerar kring status och hur de tillskriver sig själva status.